

EGE ADALARININ HUKUKSAL STATÜSÜ

Hüseyin PAZARCI

Giriş: Genel Bakış

Yunanistan'ın 1830'da bağımsızlığını resmen kazanması ile Ege'deki adalar da Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu arasında paylaşılmıştır. Böylece, Batı Ege adalarını oluşturan Eğriboz adası, Kuzey Sporlar ve Kiklad takımadaları Yunanistan'a bırakılırken, doğu Ege adaları ve Girit Osmanlılarda kalmayı sürdürmüşlerdir.

Yirminci yüzyılın başları doğu Ege adalarının fiilen Osmanlıların elinden çıkmasına tanık olmaktadır. 1911-1912 İtalyan Savaşı ile genellikle Oniki Adalar olarak anılan güney-doğu Ege adalarının İtalya tarafından işgal edildiği görülmektedir. 1912-1913 Balkan Savaşı ile de Yunanistan kuzey-doğu Ege adalarını işgal etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu ve İtalya arasında imzalanan 1912 Uşi Andlaşması ile İtalya işgal ettiği adalardan çekilmeyi kabul etmekle birlikte Balkan Savaşı çıktıktan sonra işgalini sürdürmüştür. Yunanistan'ın işgal ettiği kuzey-doğu Ege adaları ve Girit adasının geleceği ise ilk önce Osmanlı İmparatorluğu ve Balkan devletleri arasında yapılan 1913 Londra konferansının konusunu oluşturmuştur. 1913 Londra Andlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Girit adasını Balkan devletlerine bırakmıştır. Kuzey-doğu Ege adalarının geleceği de aynı andlaşma ile Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya ve Almanya'dan oluşan altı Avrupalı devletin vereceği karara bırakılmıştır. Bu andlaşma, yine 1913'te Osmanlı İmparatorluğu ve Yunanistan arasında imzalanan Atina Andlaşması ile teyid edilmiştir. Anılan iki andlaşmaya dayanarak 1914'te toplanan altı Avrupalı devlet kuzey-doğu Ege adalarının Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmasına karar verirken, bütün bu adaların askerden arındırılmış bir statü altına koyulmasını da kararlaştırmışlardır. Büyük devletler bu kararlarını Şubat 1914'te Yunanistan'a ve Osmanlı İmparatorluğu'na resmen bildirmişlerdir.

Anılan karar henüz bir resmîlik kazanmadan Birinci Dünya Savaşı

çıkmiştir. Doğu Ege adalarının kesinleşmiş bir hukuksal statü altına koyulmaları 1922-1923 Lozan Konferansı ile gerçekleşmiştir. Böylece, Lozan Barış Andlaşması kuzey-doğu Ege adaları bakımından 1914 Londra kararını teyid ederken, güneydoğu Ege adalarının herhangi bir koşula bağlı olmaksızın İtalya'ya bırakılmasını öngörmüştür. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından işgal edilen güney-doğu Ege adaları İtalya ile Müttefik devletler arasında yapılan 1947 Paris Barış Andlaşmasına uygun olarak askerden arındırılma koşulu altında Yunanistan'a devredilmiştir. Dolayısıyla, bugün doğu Ege adalarının tümü 1923 Lozan Barış Andlaşması ve 1947 Paris Barış Andlaşması ile askerden arındırılmış bir hukuksal statü altında bulunmaktadır.

I. Bölüm: Askerden arındırma koşulları

Doğu Ege adalarının askerden arındırılmış statüleri Lozan ve Paris Andlaşmalarına bağlı olarak iki ana guruba ayrılmaktadır: I) Kuzey-doğu Ege adaları; II) Güney-doğu Ege adaları.

I. Kuzey-doğu Ege adalarının statüsü

Lozan Barış Andlaşmasının 12. maddesi, "... Doğu Akdeniz adaları... üzerinde Yunan egemenliği konusunda ... 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu Andlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan... adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır" demektedir. Oysa, 1914 kararı kuzey-doğu Ege adalarını Yunanistan'a bırakmakta ve onların askerden arındırılmış olmasını öngörmektedir. Bu durumda, genel olarak İtalya'ya bırakılanlar dışındaki "Doğu Akdeniz adaları"ndan söz edildiğine göre, Lozan Barış Andlaşması ile Yunanistan'a ait olan bütün Kuzey-doğu Ege adalarının askerden arındırılması ilkesi teyid edilmiş olmaktadır. Ancak, Lozan Konferansı ile bu adalardan iki gurubun özel olarak askerden arındırılmış statüleri düzenlenmiştir: İ) Merkezi doğu Ege adaları; İİ) Boğaz-önü adaları.

A. Merkezi doğu Ege adaları

Lozan Barış Andlaşmasının 13. maddesi Midilli, Sakız, Sisam ve Nikaarya adalarının kısmen askerden arındırılmış bir statü altına koyulmalarını öngörmektedir. Anılan maddeye göre, bu adalarda kara ve deniz üssü ile tahkimat yapmak yasaklanmaktadır. Yine, bu adalarda buranın halkından oluşan ve oranı Yunan Silahlı Kuvvetlerinin oranını aşmayan askeri birlikler bulundurulmasına izin verilmektedir. Ayrıca, yukarıda belirtilen oranda güvenlik kuvveti bulundurulması da kabul edilmektedir.

B. Boğaz-önü adaları

Askerden arındırılmaları ilkesi Lozan Barış Andlaşmasınının 12. maddesinde kabul edilen Limni ve Semadirek adalarının bu statüsü 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 6. maddesi ile somut olarak düzenlenmektedir. Anılan madde ile bu adalar tam askerden arındırılmış bir statü altına koyulmaktadır. Bu çerçevede, bu adalarda kara, hava ve deniz üssü ile hertürlü tahkimat yasaklanmaktadır. Yine, Yunanistan buralarda, ülke genelindeki oranı aşmamak ve belirlenmiş klasik silahlarla donatılmak koşuluyla, güvenlik kuvveti bulundurmamak hakkına sahiptir. Ancak, askeri eğitim ile telefon, telgraf ve optik araçlarla gerçekleştirilen haberleşme ve gözetleme serbesttir.

2. Güney-doğu Ege adalarının (Oniki Adaların) statüsü

Türkiye'nin tarafı bulunmadığı İtalya ile yapılan 1947 Paris Barış Andlaşmasınının 14. maddesi ile XIII. Eki uyarınca Oniki Adaların tam ve en ileri bir biçimde askerden arındırılması öngörülmektedir. Bu adalarda her türlü askeri üs, tesis ve tahkimat yasaklanmakla kalmamakta, ayrıca, askeri eğitim ve silah üretimi de yasaklanmaktadır.

II. Bölüm: Yunanistan'ın adaların askerden arındırılmış statülerinin sona erdiği iddiası

Yukarıda askerden arındırılma koşulları belirtilen doğu Ege adalarının bu statüsünün sona erdiği Yunanistan tarafından bazen resmen bazen de gayri resmi olarak ileri sürülmektedir. Yunanistan hükümetinin ve Yunan yazarların bu konuda ileri sürdüğü iddiaların bir tanesi bütün doğu Ege adaları için geçerli olup, Lozan ve Paris andlaşmalarının yapıldığı zamanlardaki koşulların değiştiği ve bunun sonucu olarak da anılan askerden arındırma hükümlerinin düştüğü düşüncesine dayanmaktadır. Öteki iki iddianın ise, birincisi özel olarak Boğaz-önü adalarına ve ikincisi Oniki Adalara ilişkin askerden arındırma hükümlerinin sona ermesi ile ilgilidir.

I. Genel iddia ve eleştirisi

A. Yunanistan'ın hukuksal gerekçeleri

Yunanistan'ın dayanmak istediği bu iddia, uluslararası hukukta *rebus sic stantibus* ilkesi adı altında anılan ve bir andlaşmanın yapılışı sırasında varolan koşulların köklü değişikliğe uğraması durumunda bu andlaşmanın geçerliliğini kaybedeceğini öngören hukuk genel ilkesi üzerine kurulmak-

tadır. Yunanistan bu amaçla iki tür hukuksal gerekçe ileri sürmektedir: I) İkinci Dünya Savaşından önce koşullarda değişiklikler olması; II) İkinci Dünya Savaşından sonra koşullarda değişiklik olması. Yunanistan'ın ileri sürdüğü İkinci Dünya Savaşından önce koşullarda ortaya çıkan değişikliklerin başında 1930'lu yıllarda Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşma, dostluk ve işbirliği ilişkileri yer almaktadır. Bu görüşe göre, Lozan'da birbirlerine karşı savaştan çıkan iki düşman devlet ilişkisinin yerini 1930'lu yıllarda birbirleriyle çeşitli dostluk ve işbirliği andlaşması yapan iki dost devlet ilişkisi almıştır. Dolayısıyla, bu gelişmelere bağlı olarak adaların askerden arındırılma hükümleri gereksiz olmuşlardır.

Yunanistan'ın bu çerçevede ileri sürdüğü ikinci veri ise, yine 1930'lu yıllarda uluslararası koşulların ve özellikle Akdeniz'deki koşulların değiştiği görüşü olmaktadır. Yunanistan'a göre, 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile askerden arındırılan Türk Boğazlarının 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile askerleştirilmesi ve silahlandırılması için kabul edilen koşulların değişmesi ilkesi Yunanistan'a ait olan adalar için de geçerlidir.

Yunanistan'a göre yukarıda belirtilen bu iki gerekçeye dayanarak adaların askerden arındırılmış statülerinin sona ermemesi durumunda, her haliyle, İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan koşulların değişmesi ile bu durumun sona ermesi gerekmektedir. Yunan görüşüne göre, 1941'de Roosevelt ile Churchill arasında imzalanan Atlantik Şartı "genel ve sürekli bir güvenlik sistemi" kurulana kadar İtilaf Devletlerinin silahtan arındırılmasını öngörmektedir. Başka bir deyişle, Savaşta düşman devletlerin bile böyle bir güvenlik sistemi gerçekleştirildiği zaman silahlanması kabul edilmektedir. Oysa bu şart, daha sonra Birleşmiş Milletler Andlaşmasının ve örgütünün temelini oluşturan, Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde de benimsenmiştir. Böylece, düşman devletler için bile kabul edilen bu silahlanma koşulunun öteki devletler için **a fortiori** geçerli olması gerekmektedir. NATO Andlaşması ile Batılı Devletler ve özellikle Yunanistan ile Türkiye için genel bir güvenlik sistemi gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, Yunanistan'a göre, adaların silahtan ve askerden arındırılmış statüleri de bu koşulun gerçekleşmesi ile otomatik olarak son bulmuştur.

B. Yunan iddiasının eleştirisi

Yunan görüşü birçok bakımlardan hukuksal geçerlilikten yoksundur.

Birinci olarak, 1930'lu yıllardaki Türk-Yunan yakınlaşması kendiliğinden bir askerden arındırma andlaşması hükümlerini düşürecek nitelikte değildir. Zira, **rebus sic stantibus** ilkesinin uygulanabilmesi için gerekli

birinci koşul, ilgili andlaşmanın yapılması sırasında geçerli olan koşulların ortadan kalkacağı bilirse bu tarafların andlaşmasının yapılmasına razı olmayacakları düşüncesine dayanmaktadır. Oysa, Yunanistan bakımından böyle bir olasılık Lozan Konferansı sırasında söz konusu değildir. Kaldı ki, bir andlaşmanın düşmesini gerektiren değişikliklerin çok köklü bir değişiklik niteliği göstermesi gerekmektedir. İki devlet arasında oluşan dostluk ve işbirliği havası bir ülkenin askerden arındırılmasının sona erdirilmesini gerektirecek köklü değişiklik bağıntı mantıksal olarak doğrudur nitelikte değildir. Zira, iyi komşuluk ilişkilerinin düşmanca ilişkilerin yerini alması birinin ötekine karşı silahlanmasını gerektiren mantıksal bir dayanak oluşturmamaktadır.

İkinci olarak, Montreux Konferansı ile Türkiye'nin Boğazları askerleştirmesine neden olan köklü değişiklikler Limni ve Semadirek için geçerli değildir. Çünkü, Boğazların askerleştirmesine neden olan koşulların değişikliğinin başında Türk Boğazlarının Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Milletler Cemiyeti ve dört büyük devletin güvencesi altına koyulmuş olmasına bağlı koşulların değişikliğidir. Zira, 1930'lu yıllarda Milletler Cemiyeti birçok barış andlaşmasına ilişkin değişikliklerin kuvvet yoluyla sağlanmasına engel olmadığı gibi güvenceyi veren dört devletten biri olan Japonya da Milletler Cemiyeti'nden ayrılmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla, Lozan Boğazlar Sözleşmesinin Türk Boğazlarının güvenliğini sağlama amacıyla öngördüğü güvenlik mekanizmasının işleyeceği çok kuşkuludur. Buna karşılık, Limni ve Semadirek adaları için bu türden herhangi bir güvence ve ona ilişkin koşulların değişikliği hiçbir biçimde söz konusu değildir.

Üçüncü olarak, Atlantik Şartı ve ona bağlı uluslararası belgelere ilişkin olarak Yunanistan'ın ileri sürdüğü iddia da birçok yanlış verilere dayanmaktadır. En başta, Atlantik Şartı İkinci Dünya Savaşı içinde ve İtilaf Devletleri ile ilgili bir karar olup, bütün silahsızlanma durumlarına ilişkin herhangi bir amacı kapsamamaktadır. İkincisi, adı geçen Şart evrensel bir güvence sisteminin kurulmasını öngörmekte olup, bölgesel ya da ideolojik ayrılmalara bağlı ortaya çıkan güvenlik sistemlerinin oluşturulması Şart'ta sözü edilen genel güvenlik sisteminin gerçekleştirildiği anlamına gelmemektedir. Üçüncü olarak, NATO Andlaşmasının hiçbir hükmü de üyeleri arasında varolan herhangi bir askerden arındırma hükmünün düştüğü yolunda bir yoruma yer verir nitelikte değildir. Tam aksine, NATO Andlaşmasının 8. maddesi taraflar arasında bu Andlaşmaya aykırı hiçbir hükmün bulunmadığını bildirmek suretiyle, Türkiye ve Yunanistan'ın bu Andlaşmaya katılmaları sırasında yürürlükte olan ilgili askerden arındırma hükümlerinin herhangi bir hukuksal çelişki doğurmadığını teyid etmiş olmaktadır.

Fakat, bütün bu gerekçelerden çok daha önemlisi **rebus sic stantibus** ilkesinin ikinci koşuluna bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, bir andlaşmanın sona ermesi için bu ilkeye başvurulması, bu köklü değişikliklerin olduğunu ileri sürmekle otomatik bir sonuç elde edileceği anlamına gelmemektedir. Gerek uygulamaya gerekse öğretiyeye göre bu ilkenin geçerli olabilmesi için köklü değişikliklerden zarar gören tarafların bu durumu öteki taraflara bildirmesi ve onların andlaşmanın değiştirilmesi yönünde rızasını alması gerekmektedir. Montreux Konferansı ile Türk Boğazlarının askerleştirilmesi de böyle bir yöntemle elde edilmiştir.

2. Boğaz-önü adalarına ilişkin iddia ve eleştirisi Yunanistan'ın hukuksal gerekçeleri

Yukarıdaki genel iddiasına ek olarak Yunanistan, Boğaz-önü adalarına ilişkin askerden arındırma hükümlerinin sona erdiği konusunda, ayrıca özel bir iddia ortaya atmaktadır. Bu iddianın temeli, 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesinin 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesine son vermek ve Montreux Sözleşmesinde de adaların askerden arındırılacağı konusunda herhangi bir hüküm öngörmemek suretiyle, Limni ve Semadirek'in de Türk Boğazları gibi askerleştirilmesini kabul ettiği görüşüdür. Yunanistan bu çerçevede belli başlı üç hukuksal gerekçe ileri sürmektedir.

Yunanistan'ın ileri sürdüğü birinci gerekçe, Montreux Boğazlar Sözleşmesinin Başlangıcında bu Sözleşmenin Lozan Boğazlar Sözleşmesinin "yerine konulduğu" nun öngörülmesi olmaktadır. Buna benzer hükümlerin Montreux Konferansına sunulan Türk sözleşme tasarısı ile İngiliz tasarısında de yer aldığı bildirilen Yunanistan, Limni ve Semadirek'in askerden arındırılmasını düzenleyen Lozan Boğazlar Sözleşmesinin bu yolla ortadan kalkması ile bu adaların askerleştirilmesi hakkının doğduğunu ileri sürmektedir.

Yunanistan'ın bu amaçla ileri sürdüğü ikinci hukuksal gerekçesi, Montreux Sözleşmesinin onaylanması vesilesiyle Türk Dışişleri Bakanı T.R. Aras'ın 31 Temmuz 1936 tarihinde T.B.M.M. önünde yaptığı konuşmaya dayanmaktadır. Anılan sözleşme ile Türk Boğazlarının askerleştirilmesinin üstü kapalı bir biçimde kabul edilmiş olduğunu söyleyen T.R. Aras sözlerini şöyle sürdürmüştür:

"1924 Lozan Mukavelesi ile gayri askeri hale ifrağ edilmiş olan komşumuz ve dostumuz Yunanistan'a ait Limni ve Samotra adalarına dair olan hüküm de Montreux mukavelesi ile kalkmış oluyor demektir ki bundan da ayrıca memnunuz..."

Yunanistan, T.R. Aras'ın bu sözlerinin Montreux Sözleşmesinin ger-

çek (**authentic**) yorumunu oluşturduğunu ve anılan adaların Montreux Sözleşmesi ile askerleştirilebileceğini kanıtladığını bildirmektedir.

Yunanistan'ın bu konuda ileri sürdüğü üçüncü hukuksal gerekçesi ise, Yunanistan'ın ve Türkiye'nin Montreux Sözleşmesinden sonra Boğaz-önü adalarının askerleştirilmesi konusunda gerçekleştirdikleri uygulama olmaktadır. Yunanistan'a göre iki tarafın davranışı da bu adaların askerleştirilmesinin kabul edildiğini göstermektedir. Nitekim, Yunanistan bu çerçevede, Limni'nin 1937 tarihli bir Yunan Krallık kararnamesi ile "tahkim edilmiş gözetim altında bölge" ilan edildiğini; Türkiye'nin de Bozcaada ve Gökçeada'yı askerleştirdiğini bildirmektedir.

B. Yunan iddiasının eleştirisi

Boğaz-önü adalarının askerleştirilebileceği konusundaki Yunan iddiasının birinci gerekçesi olan Montreux Sözleşmesinin Başlangıç bölümünün Lozan Boğazlar Sözleşmesinin yerine geçtiği görüşü, ilk bakışta, tarafların iradesinin bu yönde olduğu kanısını doğurmaktadır. Ancak, anılan Sözleşmenin Başlangıç bölümünde yeralan öteki veriler Yunanistan'ın bu gerekçesi konusunda kuşuklar uyandırmaktadır. Zira aynı bölümde çok açık bir biçimde bu sözleşmenin amacının daha önce Lozan Konferansı ile saptanan Boğazlardan geçiş rejimini "Türkiye'nin güvenliği çerçevesinde" düzenlemek olduğu bildirilmektedir. Oysa, böyle bir çerçevede Montreux Sözleşmesinin Lozan Boğazlar Sözleşmesinde yeralan Limni ve Semadirek adalarının askerden arındırma hükümlerini de ortadan kaldırması amaçlanmamaktadır. Kaldı ki, Montreux Sözleşmesine ek aynı tarihli bir protokol ile Türk Boğazlar bölgesinin hemen askerleştirilmesi düzenlenirken de Yunanistan'a ait Boğaz-önü adaları için herhangi bir askerleştirme önlemi öngörülmemektedir. Bu veriler karşısında Montreux Sözleşmesinin Lozan Boğazlar Sözleşmesinde yeralan Limni ve Semadirek adalarının askerden arındırma hükümlerine son verdiği konusu açıklık kazanmamaktadır.

Bu konuda Yunanistan'ın dayandığı ikinci gerekçeyi oluşturan T.R. Aras'ın sözleri de Montreux Sözleşmesi konusunda tarafları bağlayıcı bir açıklama niteliğinde görünmemektedir. En başta, T.R. Aras'ın bu sözleri kesin bir resmî yorum oluşturmaktan çok, bir tahmin ve hatta bir temenniyi belirtmektedir. Zira "demektir ki" sözü bu görüşün tarafların iradelerinin kesin bir saptamasına dayanmadığını göstermektedir. T.R. Aras'ın daha sonra gelen ve burada yer vermediğimiz sözleri de Aras'ın bu açıklamasının siyasal nitelikli bir temenniden kaynaklandığı görüşünü kuvvetlendirmektedir. Çünkü orada Aras, Türkiye için iyi olanı komşularımız ve öteki devletler için de arzu etmekteyiz türünden bir açıklamada bulunmaktadır.

Bununla birlikte, T.R. Aras'ın sözlerinin herhangi bir hukuksal etki doğurması söz konusu olsa bile, bu açıklama Montreux Sözleşmesi taraflarının hepsini bağlayıcı nitelikte olan gerçek (**authentic**) bir yorum değerinde değildir. Zira, uluslararası hukukun yorum kurallarına göre, bütün tarafları bağlayıcı gerçek bir yorum ancak bu tarafların hepsinin bu yönde irade açıklaması ya da kabulü ile olanaklıdır. Oysa, T.R. Aras'ın sözlerinde bütün tarafların iradelerinin bu yönde olduğu ilişkin hiçbir veri yoktur ve daha sonra da bu yönde bir gelişme ile karşılaşılmamıştır.

Fakat, önceki iki veriden daha da önemlisi; T.R. Aras'ın sözlerinin tarafları bağlayabilmesi için tarafların bundan sonraki açıklamalarının ve davranışlarının bu yönde bir tutarlılık ve istikrar göstermesi gerekmektedir. Oysa, Türkiye'nin T.R. Aras'ın Yunanistan tarafından verilmek istenilen anlam yönünde daha sonra herhangi bir tutum içinde bulunmadığı gibi, tam tersine, 1969 yılında Yunanistan'a verilen bir notada Boğaz-önü adalarının da andlaşmalara aykırı olarak silahlandırıldığı ileri sürülerek bu durum kınanmıştır. Hukuksal bakımdan daha da önemli olanı, Yunanistan'ın bu konudaki tutumu olmuştur. Yunanistan yine 1969'da Türkiye'nin anılan notasına verdiği cevabında bu adalarda da —Limni'nin adı bizzat verilerek— andlaşmalara aykırı davranmadığını doğrulamağa çalışmış ve hiçbir biçimde bunların askerleştirilmesi hakkı bulunduğunu ileri sürmemiştir. Dolayısıyla, Yunanistan bugün T.R. Aras'ın sözlerine atfettiği anlamı o dönemde atfeder görünmemekte ve anılan bu adaları Türkiye'nin rızası olmadan askerleştirebileceği kanısında bulunmamaktadır. Bu durumda, T.R. Aras'ın sözlerine 1969 Yunan notasından daha çok önem verilmesini gerektiren hiçbir hukuksal gerekçe yoktur.

Bütün yukarıda sayılan nedenlerle T.R. Aras'ın sözlerinin Montreux Sözleşmesinin Lozan Boğazlar Sözleşmesinin Limni ve Semadirek'in askerden arındırma hükümlerine de son verdiği yönünde bağlayıcı bir yorum oluşturması olanağı yoktur.

Yunanistan'ın Boğaz-önü adalarının askerleştirilebileceği konusundaki üçüncü gerekçesine gelince, tarafların uygulamalarının bu yönde olduğu ve bunun iradelerini gösterdiği görüşü de pek kuvvetli bir gerekçe oluşturmamaktadır. En başta, Yunanistan'ın 1937'de Limni'yi "tahkim edilmiş gözetim altında bölge" ilan etmiş olması onun en çoğu tek-tarafli bir iddiasını oluşturup, bir hakkın doğması için yeterli bir hukuksal veri olmaktan uzaktır. Bu tür tek-tarafli işlemlerin bir hukuksal hakkın dayanağını oluşturabilmesi için, T.R. Aras'ın sözlerinin değerlendirilmesi sırasında belirttiğimiz gibi, istikrarlı ve tutarlı bir davranış ile doğrulanmış olmaları gerekmektedir. Oysa, Yunanistan'ın 1969 notası bu tutarlılığın bulunmadığını göstermektedir. Türkiye'nin 1936'dan sonra kendisine ait olan Boğaz-önü adalarını silahlandırması olgusunun Yunanistan için de,

Limni ve Semadirek bakımından, aynı hakların tanındığını göstermesi gerekçesine gelince, bu da geçerli değildir. Zira, Montreux Sözleşmesinin Lozan Boğazlar Sözleşmesinin yerini alırken “Türkiye’nin güvenliği” amacı çerçevesinde bunu gerçekleştirmesi öngörülmektedir. Oysa, bu Bozcaada ve Gökçeada’nın Türkiye tarafından askerleştirilmesi iznini içerirken, Yunanistan’ın güvenliği ile ilgili herhangi bir hakka yer vermemektedir.

Kaldı ki, Montreux Sözleşmesinin Lozan Boğazlar Sözleşmesinin tümünü ortadan kaldırması durumunda bile, Lozan Barış Andlaşmasınının 12. maddesi ile askerden arındırılması ilkesi kabul edilen Limni ve Semadirek’in bu statüsünün sürmesi gerekmektedir. Zira Lozan Barış Andlaşmasınının anılan maddesi, 1914 kararını teyid etmek suretiyle, bu adaların yalnızca aidiyet sorununu çözüme bağlamakla kalmamakta, ayrıca, bunların bağlı olacağı koşulları da koymuş olmaktadır. Oysa, bu Andlaşma bugün hâlâ yürürlüktedir.

3. Oniki Adalara ilişkin iddia ve eleştirisi

A. Yunanistan’ın hukuksal gerekçesi

Yine genel olarak adaların askerden arındırma hükümlerinin sona ermesi iddiasına ek olarak, Yunanistan, Oniki Adalara ilişkin özel bir iddiada bulunmaktadır. Yunanistan’ın daha çok gayri resmi düzeyde ileri sürdüğü bu iddia, 1947 Paris Barış Andlaşması ile askerden arındırılan İtalya’nın 1950’li yıllarda askerleştirilmesine paralel olarak, Oniki Adaların da aynı muameleye bağlı tutulmasını savunmaktadır. Anılan Andlaşmaya taraf olan kimi devletlerin (Sovyetler, Macaristan, Polonya) İtalya’nın koşulların değiştiği gerekçesiyle ülkesini askerleştirme hakkının doğduğunun kabul edilmesi önerisini reddetmelerine rağmen, Yunanistan bu konuda Batılı devletlerin rızasını önemli bir **consensus**’ün doğduğu biçiminde nitelemektedir. Öte yandan, Doğu Bloku devletlerinin de Varşova Paktını kurarak yine 1947 Paris Barış Andlaşmaları ile Bulgaristan ve Romanya’nın askerden arındırılmış statülerine son vermeleri Yunanistan tarafından 1947 sisteminin sona ermesi biçiminde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, 1947 Paris Barış Andlaşması ile askerden arındırılmış statü altına koyulan Oniki Adaların da askerleştirilmesi, Yunanistan için, **rebus sic stantibus** ilkesinin gereğidir.

B. Yunan iddiasınının eleştirisi

Yunanistan’ın bu konudaki iddiası da birçok bakımlardan hukuksal geçerlilikten yoksundur. En başta, İtalya’nın bu konudaki hukuksal duru-

mu tartışmalı olup, hukuksal açıdan bir örnek oluşturma durumunda değildir. Zira, genel olarak kabul edilen bir hukuk genel ilkesine göre, kötü örnek hukuksal örnek oluşturamaz.

Öte yandan, İtalya'nın askerden arındırılma nedenleri ile Oniki Adaların bu statüsünün nedenleri değişiktir. Birinci olarak, İtalya savaşa bağlı olarak, cezalandırılma amacıyla, askerden arındırılmıştır. Oniki Adaların askerden arındırılma nedenlerinden en önemlisi ise Türkiye'nin güvenliğidir. Dolayısıyla, savaş koşullarının sona ermesi ile İtalya'nın askerleştirilmesinin kabul edilebilirliği olasılığı artarken, Oniki Adaların coğrafi konumları nedeniyle bu statülerinin değişmesine hiçbir neden yoktur. İkinci olarak ise, birçok Batılı yazar (örneğin, F. Vali) Oniki Adaların askerden arındırılmasını bu adaların uluslararası deniz yolu üzerinde bulunmalarına bağlı olarak üçüncü devletler lehine bir irtifak hakkı olarak değerlendirmektedirler. Böylece, Oniki Adaların askerden arındırılması bir objektif statü yaratılması amacını gütmekte olup, İtalya'nın askerden arındırılmasından farklı bir amaca sahiptir. Dolayısıyla da, birincisinin askerleştirilmesi ötekilerinin askerleştirilmesini gerektirmemektedir.

III. Bölüm: Yunanistan'ın doğu Ege adalarını askerleştirmesini dayandırdığı öteki gerekçeleri ve eleştirisi

I. Yunan iddiasının hukuksal gerekçeleri

Kısa bir süreden beri Yunanistan, yukarıda sözü edilen andlaşmalar yürürlükte olsalar bile, doğu Ege adalarını askerleştirebileceğini bir başka hukuksal gerekçeye dayandırmaya çalışmaktadır: Birleşmiş Milletler Andlaşmasında da tanınan meşru savunma hakkı.

Yunanistan, özellikle 1974 Kıbrıs olaylarından sonra doğu Ege adalarını Türkiye'nin tehdit ettiğini ileri sürerek bu veriyi iddiasının temel taşı yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 51. maddesi de üye devletlere meşru savunma hakkını tanıdığına göre, Yunanistan böyle bir tehdit karşısında adaları askerleştirme hakkının doğduğunu ileri sürmektedir.

Bu genel iddiasına ek olarak, Yunanistan, ayrıca, Türkiye'nin Oniki Adalar konusunda 1947 Paris Barış Andlaşmasına taraf bulunmaması nedeniyle anılan andlaşmanın askerden arındırma hükümlerini ileri sürme hakkı olmadığını da bildirmektedir. Çünkü, Yunan görüşüne göre, bir andlaşma ancak tarafları bağlayıp üçüncü devletler bakımından herhangi bir hak doğurması söz konusu olmayacaktır.

2. Yunan iddiasının eleştirisi

Yunanistan'ın ileri sürdüğü bu gerekçeleri de hukuksal bakımdan geçerli değildir.

En başta, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 51. maddesi meşru savunma hakkının bir doğal hak olduğunu kabul ettikten sonra bu hakka başvurma koşullarını düzenlemektedir. Bu koşulların birincisi, meşru savunma hakkının ancak silahlı bir saldırıya uğranıldığı zaman kullanılabiliridir. Dolayısıyla, tehdit gerekçesi ile meşru savunma hakkının kullanılması söz konusu değildir. Kaldı ki, meşru savunma hakkının niteliği, bunun bir silahlı saldırıya yine silahlı cevap verilmesi biçiminde ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Böyle bir saldırı olmadan meşru savunma hakkı fiilen kullanım dışı bulunduğundan, adaları silahlandırma işleminin de bir meşru savunma eylemi olarak değerlendirilmesi olanağı yoktur.

Öte yandan, 51. maddeye göre, meşru savunma hakkının kullanımı sürekli bir statü yaratma konusunda dayanak oluşturmaktan da uzaktır. Zira, fiili bir saldırı durumunda bile bu hak ancak silahlı cevap verme gerektiği sürece kullanılabilen ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bu konuda karar alması ile sona ermesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, geçici bir kullanımı söz konusudur. Oysa, Yunanistan böyle bir hakka dayanarak adaları askerleştirmek suretiyle sürekli bir statü yaratma peşindedir. Kaldı ki, meşru savunma hakkının kullanılması hiçbir biçimde yürürlükte olan andlaşmaların ortadan kalkmasını bu gerekçeye bağlı olarak içermemektedir.

Türkiye'nin Oniki Adaların askerleştirilmesi konusunda 1947 Paris Barış Andlaşmasını ileri süremeyeceğini öngören Yunan iddiasına gelince, uluslararası hukuk Yunanistan'ın bildirdiği genel ilkeye birtakım kuraldışılıklar getirmektedir. Bu kuraldışılıklardan bir tanesi de objektif statü yaratan andlaşmaların üçüncü devletler bakımından da hak ve yükümlülükler yaratabileceği olmaktadır. Birçok Batılı yazarın ileri sürdüğü gibi, doğu Ege adaları ve Oniki Adalar da böyle bir statü çerçevesinde ele alındığına göre Türkiye'nin de bu adalara ilişkin hakları Andlaşmaya taraf olmasa da vardır ve bunları ileri sürebilecektir.

Ancak, 1947 Paris Barış Andlaşması ile Türkiye'nin bir dolaylı hukuksal bağı bulunmaktadır. Nitekim, Lozan Barış Andlaşmasının 16. maddesi Lozan Konferansı ile Türkiye'nin başka devletlere terkettiği ülkeler ve adalar üzerinde haklarını yitirdiği bildirildikten sonra bunların geleceğinin ileride ilgililerce saptanması durumunda bu statülerin Türkiye bakımından geçerli olacağı da önceden kabul edilmektedir. Dolayısıyla, 1947 Andlaşması ile Türkiye arasında böyle dolaylı bir hukuksal bağ bu-

lunması nedeniyle Türkiye'nin anılan andlaşma hükümlerini ileri sürmesi hakkı ayrıca vardır.

Sonuç:

Yukarıda kısaca belirtmeğe çalıştığımız verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye ile Yunanistan arasında adaların askerleştirilmesi sorunu yalnızca kamuoyunun 1984 yılı sonunda dikkatini çeken Limni ile sınırlı değildir. Yunanistan, bir yandan fiilen bu adaların tümünü askerleştirirken, öte yandan da hukuksal gerekçeler üretmeyi sürdürmektedir. Bütün doğu Ege adalarının durumunun Türkiye tarafından yakından izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması zorunluluğu açıktır.